DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-448-1-10

ВПЛИВ ОФШОРНОЇ БАНКІВСЬКОЇ СФЕРИ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Петренко В. С., Карнаушенко А. С.

ВСТУП

Офшорна банківська сфера являє собою сегмент глобальної фінансової системи, в якому банківські установи надають фінансові послуги клієнтам з різних країн за вигідними умовами. Офшорні банки офіційно зареєстровані в країнах-офшорах, які вирізняються своєю лояльною податковою політикою та сприятливими умовами для залучення міжнародного бізнесу. Основною роллю офшорних банків у глобальній економіці є забезпечення фінансових послуг, таких як зберігання коштів, міжнародні платежі, кредитування, інвестиції та фінансовий консалтинг. Офшорні банки надають клієнтам можливість оптимізувати податкові навантаження, знизити ризики та забезпечити конфіденційність фінансових операцій.

Серед основних країн-офшорів, які мають розвинуті банківські центри, можна виокремити Швейцарію, Люксембург, Бермудські острови, Багамські острови, Каймановi острови та інші. Ці країни залучають зарубіжні капітали та пропонують спеціальні фінансові умови, такі як низькі податки, обмежені на рух капіталу та гнучкість у регулюванні банківської діяльності (рис. 1).

За даними Банку Міжнародних розрахунків (BIS)[1] з кожним роком транскордонні вимоги до офшорних центрів зростають, та незважаючи на це сукупний показник приховування грошових коштів різних країн світу теж зріс. За 2023 рік в офшорних банках США збільшилось надходження на 16 млрд дол., що 0,06% більше ніж в попередньому році, азійських офшорних центрів (зокрема Китай, Гонконг і Сінгапур), зросли на 79 млрд дол., Кайманових островів скоротилися на 60 млрд доларів[2].

Точно підрахувати загальну кількість офшорних банків у світі складно через постійні зміни у сфері фінансових послуг та різні визначення поняття «офшорний банк». Проте, станом на 2024 рік, існує приблизно 800-900 офшорних банків, розташованих у різних

[1] BIS international banking. URL: https://www.bis.org/index.htm

[2] Statistical release: BIS international banking statistics and global liquidity indicators at end-June 2023. URL: https://www.bis.org/statistics/rppb2310.pdf

юрисдикціях, таких що надають сприятливі умови для зберігання активів та ведення бізнесу.

Рис. 1. Географічна поширеність 90% офшорних банків у світі

Офшорні банки, як правило, забезпечують високий рівень конфіденційності, низьке оподаткування або його відсутність, а також доступ до спеціалізованих фінансових послуг і міжнародних інвестицій. Наприклад, у Швейцарії близько 300 банків, значна частина яких обслуговує іноземних клієнтів, надаючи послуги з управління активами та забезпечення конфіденційності фінансових операцій[3]. В загальну кількість в т.ч. включено банки в юрисдикціях з низькими податками, які мають привабливі умови для ведення міжнародного бізнесу та зберігання коштів, що робить їх популярними серед компаній та інвесторів з усього світу.

1. Поняття та класифікація офшорних банків

Автори дослідження вважають, що офшорні банки – це банківські установи, які зареєстровані та функціонують в офшорних юрисдикціях, таких як країни-офшори або території зі спеціальним режимом оподаткування та регулювання, що надають фінансові послуги клієнтам з різних країн, пропонуючи переваги в податковій, регуляторній та правовій сферах. Більшість науковців, які досліджують тему офшорних банківських сфер, визначають поняття «офшорний банк» по різному (табл. 1).

[3] Banking Barometer 2023 Economic trends in the Swiss banking industry. URL: http://surl.li/umyni

Офшорні банки виконують низку важливих економічних функцій, які впливають на глобальну фінансову систему та економіки окремих країн. Вони сприяють оптимізації податків, забезпеченню захисту активів, наданню доступу до глобальних ринків і фінансових послуг. Ключові економічні функції офшорних банків, це:

1. Оптимізація податків:

– офшорні банки дозволяють фізичним і юридичним особам зменшити податкові зобов'язання через використання податкових пільг, що діють в офшорних юрисдикціях. У багатьох офшорних зонах діють низькі або навіть нульові ставки податків на доходи, дивіденди, капіталовкладення, що значно знижує витрати клієнтів на податки;

– через офшорні банки можна скористатися податковими угодами про уникнення подвійного оподаткування, які укладені між офшорною юрисдикцією та іншими країнами. Це дозволяє уникати подвійного оподаткування доходів, зменшуючи загальне податкове навантаження.

2. Забезпечення захисту активів:

– офшорні банки надають можливість захистити активи від конфіскації, судових позовів і інших юридичних ризиків, пов'язаних з діяльністю в основній юрисдикції клієнта. завдяки конфіденційності і анонімності, які забезпечують офшорні банки, активи стають менш доступними для сторонніх осіб і органів;

– офшорні банки допомагають захищати активи від політичної та економічної нестабільності в країні проживання клієнта, зокрема від інфляції, валютних ризиків, націоналізації, політичних потрясінь.

3. Підтримка міжнародної торгівлі та інвестицій:

– офшорні банки надають послуги фінансування міжнародної торгівлі, включаючи акредитиви, гарантії, фінансування експортно-імпортних операцій. це сприяє полегшенню та зниженню ризиків зовнішньоторговельних операцій;

– офшорні банки є важливим джерелом залучення інвестицій в економіки різних країн. Вони забезпечують доступ до міжнародних фінансових ринків, полегшуючи інвесторам можливість здійснювати інвестиції в різні активи по всьому світу.

4. Управління активами та капіталом:

– офшорні банки спеціалізуються на наданні послуг з управління активами, включаючи портфельне управління, трастові послуги, інвестиційне консультування. це дозволяє клієнтам ефективно керувати своїми фінансовими ресурсами та досягати оптимальної дохідності;

– завдяки меншому регуляторному навантаженню та низьким операційним витратам, офшорні банки можуть запропонувати своїм клієнтам більш вигідні умови для управління капіталом, зменшуючи витрати на банківське обслуговування та інвестиційні послуги;

5. Забезпечення конфіденційності:

– офшорні банки забезпечують високий рівень конфіденційності, зберігаючи в таємниці інформацію про рахунки, операції та активи своїх клієнтів. це важливо для захисту приватної інформації та уникнення несанкціонованого доступу до фінансових даних;

– у багатьох офшорних юрисдикціях діють закони, які обмежують розкриття інформації про фінансові операції клієнтів. Це дозволяє клієнтам уникати надмірного фінансового моніторингу з боку регуляторів у своїй країні.

6. Підтримка ліквідності:

– офшорні банки забезпечують доступ до міжнародних ринків капіталу, що дозволяє компаніям та інвесторам отримувати необхідну ліквідність для підтримки своєї діяльності і здійснення інвестицій;

– завдяки доступу до глобальних фінансових ресурсів, офшорні банки можуть допомагати своїм клієнтам зберігати фінансову стабільність і підтримувати ліквідність навіть у періоди економічної нестабільності;

7. Підтримка інновацій та розвитку фінансових продуктів:

– офшорні банки часто розробляють нові та інноваційні фінансові продукти та послуги, які не завжди доступні у традиційних банківських системах. це включає різноманітні інструменти управління ризиками, інвестиційні рішення та спеціалізовані послуги;

– офшорні банки активно інвестують у новітні фінансові технології (фінтех), які покращують якість обслуговування клієнтів і підвищують ефективність банківських операцій;

8. Інтеграція у глобальну економіку:

– офшорні банки сприяють інтеграції фінансових ринків, забезпечуючи глобальне переміщення капіталу та фінансових ресурсів. це дозволяє країнам і компаніям ефективніше залучати іноземні інвестиції та брати участь у міжнародних фінансових операціях;

– офшорні банки сприяють зниженню бар’єрів для входу на міжнародні ринки, полегшуючи доступ до капіталу та фінансових послуг для компаній і інвесторів з різних країн.

Таблиця 1

Трактування поняття «Офшорний банк» міжнародними та вітчизняними вченими

Вчений	Визначення
Ерріко М. Л.[4]	Офшорний банк – це банк, розташований у країні з низькими податками та регулюванням, який надає послуги нерезидентам.
Андерсен Дж.[5]	Офшорний банк – це банк, який веде більшу частину своєї діяльності з клієнтами, які не є резидентами країни, в якій він зареєстрований.
Квав Е.[6]	Офшорний банк – це банк, який використовує переваги низьких податків, слабкого регулювання та фінансової секретності в країні, де він розташований, для надання послуг нерезидентам.
Аміні М. М.[7]	Офшорний банк – це банк, який використовує недоліки фінансового регулювання та податкових систем для приховування доходів та активів своїх клієнтів.
Біндер А.[8]	Офшорний банк – це банк, який веде свій бізнес за межами країни проживання своїх власників або більшості своїх клієнтів.
Музіал В.[9]	Офшорний банк – це банк, який використовує різницю в податкових ставках та регулюванні між країнами, щоб пропонувати своїм клієнтам більш вигідні умови.
Різник Н. І.	Офшорний банк – це банк, розташований у країні з низькими податками та регулюванням, який орієнтований на надання послуг нерезидентам.
Ізотов В. А.	Офшорний банк – це банк, який використовує переваги низьких податків, слабкого регулювання та фінансової секретності в країні, де він розташований, для надання послуг нерезидентам.
Манзюк О. О.	Офшорний банк – це банк, який використовує недоліки фінансового регулювання та податкових систем для приховування доходів та активів своїх клієнтів.
Новіков В. О.	Офшорний банк – це банк, який веде свій бізнес за межами країни проживання своїх власників або більшості своїх клієнтів.

[4] Errico, ML, & Borrero, MAM (1999). Офшорний банкінг: аналіз мікро- та макропруденційних проблем. Міжнародний Валютний Фонд.

[5] Андерсен, Дж. Дж., Йоганнесен, Н., і Рейкерс, Б. (2022). Захоплення іноземної допомоги елітою: докази з офшорних банківських рахунків. *Journal of Political Economy*, 130 (2), 388–425.

[6] Квав, Е. (1996). Закон і практика офшорної банківської та фінансової діяльності. Bloomsbury Publishing USA.

[7] Аміні, М. М. (2020). Короткий огляд офшорних банківських і фінансових злочинів. American Journal of Humanities and Social Sciences Research, 4 (5), 289–293.

[8] Binder, A. (2023). Offshore finance and state power. Oxford University Press.

[9] Musial, W., Spitsen, P., Duffy, P., Beiter, P., Shields, M., Mulas Hernando, D., ... & Sathish, S. (2023). Offshore Wind Market Report: 2023 Edition (No. NREL/TP-5000-87232). National Renewable Energy Laboratory (NREL), Golden, CO (United States).

Економічні функції офшорних банків є надзвичайно різноманітними і важливими для глобальної економіки. Вони сприяють зниженню податкового навантаження, забезпеченню захисту активів, підтримці міжнародної торгівлі та інвестицій, управлінню активами, збереженню конфіденційності, підтримці ліквідності, розвитку фінансових інновацій і інтеграції у глобальну економіку[10]. Завдяки цьому офшорні банки відіграють значну роль у сучасній фінансовій системі та впливають на економічний розвиток багатьох країн.

Враховуючи ці характеристики, офшорні банки стають привабливими для інвесторів та підприємців, після чого дають їм можливість оптимізувати свої фінансові операції, відшкодувати податкові навантаження та забезпечити конфіденційність управління своїми активами[11]. Однак варто пам'ятати, що офшорна банківська сфера також може викликати деякі ризики, пов'язані зі зловживанням фінансових структур та відмиванням грошей, які потребують ефективного регулювання та контролю.

Під час моніторингу потоків капіталу та аналізу міжнародних взаємозв'язків корисно відрізняти фінансові центри, які спеціалізуються на транскордонній фінансовій діяльності, від інших країн. Такі центри є каналом для міжнародних інвестицій, а не кінцевим джерелом або кінцевим пунктом призначення коштів. Крім того, їхні зовнішні активи та пасиви надзвичайно великі порівняно з їх внутрішньою економікою. Як наслідок, на них припадає невелика частка світової економіки, але велика частка міжнародної фінансової діяльності.

Група країн, визначених як транскордонні фінансові центри, змінюється з часом і з різними показниками фінансового посередництва. У 2023 р. визначають такі країни як транскордонних центрів: Британські Віргінські острови, Бермудські острови, Кайманові острови, Гернсі, Джерсі, Люксембург і Маршаллові острови[12]. Ще п'ять країн були включені до цього набору в той чи інший момент протягом періоду 1995–2023 років: Багамські Острови, Кюрасао, Гібралтар, Ліберія та Маврикій. Дещо інший набір країн визначається, коли фокус звужується до посередництва через міжбанківський канал.

---

[10] Регулятивний потенціал фінансового ринку в умовах глобальних викликів: [монографія] / за заг. ред. д.е.н., професора С. В. Онишко. Ірпінь : Видавництво Національного університету ДПС України, 2016. 452 с. (Серія «Податкова та митна справа в Україні», т. 45). URL: http://surl.li/umyuk

[11] Карлін М. І. Інвестиційні офшори [Текст] : навч. посіб. / М. І. Карлін, О. А. Івашко. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. 292 с. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/153587102.pdf

[12] Розширено перелік держав, віднесених до офшорних зон. URL: https://zt.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/print-478425.html

Офшорні банки класифікуються за різними критеріями[13], такими як функціональне призначення, тип наданих послуг, правовий статус, географічне розташування, рівень регулювання та інші характеристики. Кожна класифікація дозволяє зрозуміти різні аспекти діяльності офшорних банків та їх вплив на фінансові системи і економіку. Нижче наведено детальну класифікацію офшорних банків за основними критеріями (табл. 2).

Класифікація офшорних банків надає можливість краще розуміти їх роль у міжнародній фінансовій системі і вплив на економіки різних країн. Вона також допомагає оцінити ризики і переваги, пов'язані з використанням офшорних банківських послуг, а також визначити найефективніші способи використання цих інституцій у фінансових стратегіях компаній і приватних осіб.

Крім того, класифікація сприяє розробці ефективних регуляторних політик, які можуть мінімізувати негативні наслідки та сприяти стабільності фінансових ринків. Важливо враховувати різні аспекти діяльності офшорних банків для створення збалансованої та стійкої фінансової системи.

2. Вплив офшорної банківської діяльності на фінансову систему України

Офшорна банківська діяльність має значний вплив на фінансову систему України, визначаючи особливості руху капіталу, податкової політики та загального рівня фінансової прозорості. Основними наслідками діяльності офшорних банків є відтік капіталу, зменшення податкових надходжень до державного бюджету та порушення фінансової рівноваги. Українські компанії та фізичні особи активно використовують офшорні юрисдикції для уникнення високих податкових зобов'язань, що призводить до значних втрат для національної економіки.

Відтік капіталу за межі країни зменшує обсяги інвестицій у внутрішній розвиток, що негативно впливає на економічне зростання та створення робочих місць. Крім того, використання офшорних структур для приховування доходів знижує ефективність податкової політики, ускладнюючи боротьбу з ухиленням від сплати податків.

[13] Карлін М. І., Борисюк О. В. Фінансові офшори : навч. посіб. для студ. ВНЗ III–IV рівнів акредитації. Луцьк : Вежа-Друк, 2016. 240 с. URL: http://surl.li/umyvr

Таблиця 2

Класифікація офшорних банків

Критерій	Категорія	Характеристика	Приклади
За функціональним призначенням	Класичні офшорні банки	Пропонують широкий спектр банківських послуг, зберігання депозитів, кредити, валютні операції, управління активами	Bank of Bermuda, Barclays Wealth International
	Інвестиційні офшорні банки	Спеціалізуються на управлінні активами, інвестиційних послугах, брокерських операціях	UBS, Goldman Sachs International
	Торгові офшорні банки	Фінансування міжнародної торгівлі, обробка платежів, документарний акредитив	HSBC Bank Bermuda, Standard Chartered Offshore
	Трастові та фідуціарні офшорні банки	Управління довірчими фондами, трастами, послуги фідуціарного управління активами	Cayman National Bank, Butterfield Trust
За типом наданих послуг	Універсальні офшорні банки	Повний спектр банківських послуг для фізичних і юридичних осіб	Citi Private Bank, Credit Suisse Offshore
	Спеціалізовані офшорні банки	Орієнтовані на конкретні послуги або клієнтські сегменти	EFG International, Trident Trust
За правовим статусом	Офшорні банки з повною банківською ліцензією	Мають право надавати всі види банківських послуг і працювати з резидентами та нерезидентами	HSBC Private Bank, Deutsche Bank
	Офшорні банки з обмеженою банківською ліцензією	Обмеження у видах послуг або категоріях клієнтів	Belize Bank International
	Офшорні банки з ліцензією міжнародного банку	Зосереджені на міжнародних операціях і наданні послуг клієнтам за межами юрисдикції	J.P. Morgan International Bank

За географічним розташуванням	Класичні офшорні зони	Відомі офшорні юрисдикції з розвиненою інфраструктурою	Кайманові острови, Багами, Британські Віргінські острови
	Нові офшорні зони	Юрисдикції, що розвиваються як офшорні центри	ОАЕ (Дубай), Сінгапур, Гонконг
За рівнем регулювання та відкритості	Частково регульовані зони	Юрисдикції з певними податковими і регуляторними перевагами	Швейцарія, Люксембург, Ліхтенштейн
	Високо-регульовані юрисдикції	Жорсткі правила регулювання і контролю за банківською діяльністю	Швейцарія, Люксембург, Сінгапур
	Низько-регульовані юрисдикції	Мінімальне регулювання	Кайманові острови, Британські Віргінські острови
	Середньо-регульовані юрисдикції	Помірний рівень регулювання	Мальта, Ірландія
За типом клієнтів	Приватні офшорні банки	Послуги для приватних осіб: управління активами, трастові послуги, інвестиційне консультування	Rothschild Private Banking & Trust
	Корпоративні офшорні банки	Обслуговування корпоративних клієнтів, управління корпоративними фінансами, інвестиції	HSBC Commercial Banking
	Інституційні офшорні банки	Робота з фінансовими інститутами, фондами, трастами	Northern Trust
За джерелом капіталу	Самостійно капіталізовані офшорні банки	Використовують власний капітал для операцій	Butterfield Bank
	Афілійовані офшорні банки	Підрозділи міжнародних банків, що використовують ресурси материнської компанії	HSBC Private Bank (Швейцарія)
	Кооперативні офшорні банки	Об’єднують капітал декількох інституцій або інвесторів для забезпечення операцій	Bank of Bermuda

Офшорні банківські структури також сприяють посиленню фінансових ризиків та нестабільності національної фінансової системи. Вони використовуються для реалізації складних фінансових схем, які ускладнюють моніторинг і контроль за фінансовими потоками, що підвищує ризик відмивання коштів та інших фінансових злочинів, що може призвести до погіршення міжнародного іміджу України та обмеження доступу до глобальних фінансових ринків. Використання офшорних банків для здійснення тіньових операцій підриває довіру до фінансових інститутів та знижує рівень прозорості фінансових операцій, що вимагає від уряду впровадження жорсткішого контролю за фінансовими потоками, вдосконалення податкового законодавства та посилення міжнародної співпраці у сфері боротьби з фінансовими злочинами.

Для визначення кількості грошових коштів, які країна перевела в офшорні юрисдикції з використанням ВВП, необхідно використовувати показник, відомий як «капіталові відтоки»[14]. Капіталові відтоки відображають суму грошових коштів, які виходять з країни в загальної кількості інвестицій, кредитів, депозитів або інших фінансових операцій.

Для визначення оцінки капітальних відтоків (FDI) використовують наступну формулу[15]:

$$FDI = XFL - (XFA + XBL + XBA + XFIGDP - XBIGDP + dXFI + dXBI), \quad (1)$$

де: XFL – витрати на остаточне споживання;

XFA – витрати уряду на соціальну сферу;

XBL – валове формування основного капіталу;

XBA – платіжний баланс;

XFIGDP – ВВП за факторною вартістю;

XBIGDP – ВВП за міжнародними цінами;

dXFI – зміна у фінансових установах;

dXBI – зміна в банківських установах.

Отримана величина буде показувати різницю між внутрішніми витратами і доходами, що зв'язані з остаточним споживанням та інвестиціями, та змінами в платіжному балансі та фінансових установах. Цей підхід дозволяє оцінити чистий рух грошових коштів, які залишають країну в офшорній юрисдикції після врахування інших економічних факторів (рис. 2, табл. 3).

---

[14] Самусевич Я. В. Височина А. В. Зарубіжні практики оцінювання обсягів виведення капіталу: методологічний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 21, ч. 2. С. 81–85 URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/21_2_2018ua/18.pdf

[15] Casella B., Borga M., Wacker K. M. Measuring Multinational Production with Foreign Direct Investment Statistics: Recent Trends, Challenges, and Developments. International Monetary Fund. June 2023. P. 1-32.

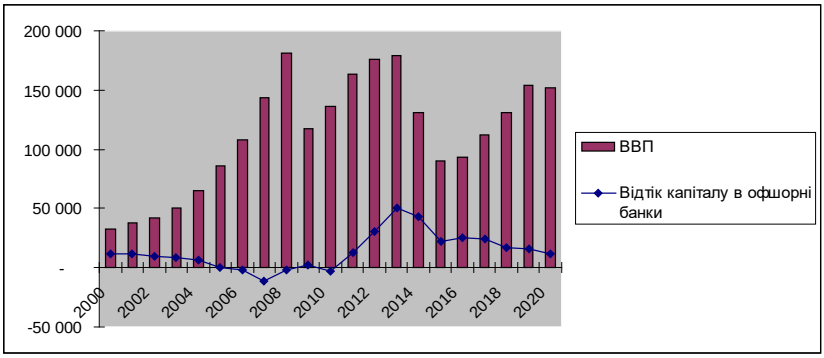

Рис. 2. Динаміка ВВВ та відтоку капіталу в офшорні банки

Динаміка відтоку капіталу України в транскордонних фінансових центрах з 2000 по 2020 рр. показує коливання та зміни в обсязі капіталу, який покидає країну. Звернімо увагу на основні тренди та відмінності:

Таблиця 3

Динаміка відтоку капіталу України в транскордонні фінансові центри за 2000-2022 роки, млрд дол.

Роки	GDP	XFL	XFA	XBL	XBA	XFIGDP	XBIGDP	dXFI	dXBI	FDI
2000	32331	23 678	10 871	420	336	0,3	0,0	- 0,1	-1,3	12 053
2001	37 863	25 968	13 594	465	434	0,4	0,0	- 0,1	-1,2	11 476
2002	42 339	28 003	15 672	435	1 888	0,4	0,0	-0,1	-1,3	10 009
2003	50 096	31 427	19 451	765	2 439	0,4	0,0	- 0,1	- 0,9	8 772
2004	64 752	40 283	28 130	1 237	4 879	0,4	0,0	-0,1	- 0,7	6 038
2005	85996	56870	42309	3240	10906	0,5	0,0	0,0	- 0,1	414
2006	107767	76942	56612	7 878	14269	0,5	0,1	0,0	0,6	-1 817
2007	143260	117319	89943	19781	18840	0,6	0,1	0,2	1,1	-11247
2008	181313	146795	105854	25281	17751	0,6	0,1	0,1	0,8	- 2092
2009	117079	146129	110209	17265	16434	0,9	0,1	0,5	1,2	2 218
2010	136011	167099	130767	16700	22990	1,0	0,1	0,4	1,0	-3 361
2011	163161	180539	137317	12327	17768	0,8	0,1	0,3	0,5	13 125
2012	175707	193387	140323	8 818	13406	0,8	0,1	0,2	0,1	30 840
2013	179572	203271	134750	6 674	11143	0,8	0,0	0,1	-0,2	50 705
2014	130571	170920	120019	3 624	4 029	0,9	0,0	0,2	-0,5	43 248
2015	90 489	158101	119117	6 160	10329	1,3	0,1	0,5	0,5	22 492
2016	93 313	154502	118658	4 519	6 336	1,3	0,0	0,4	0,1	24 988
2017	112125	156904	123568	4 340	4 584	1,1	0,0	0,2	- 0,1	24 411
2018	130927	155226	127786	3 810	6 510	1,0	0,0	0,1	- 0,4	17 119
2019	153895	168580	139634	4 287	8 242	0,9	0,0	-0,1	-0,5	16 417
2020	151543	171664	148178	3 696	8 529	1,0	0,0	-0,0	-0,6	11 261
2021	200090	-	-	-	6487	0,9	0,0	-	-	-
2022	180285	-	-	-	-2900	0,9	0,0	-	-	-
2023	200180	-	-	-	-3200	0,9	0,0	-	-	-

З 2000 по 2004 рр.[16] відтік капіталу зростав і відбувався в значних обсягах, за п'ять років з України було виведено 48384 млрд дол. в офшорну сферу, нажаль відтік капіталу в цей період відбувається через політичну нестабільність в країні та високий рівень корумпованості влади. Після «Помаранчевої революції» 2004 р. відбулося повернення капіталу і до 2010 р. в Україну повернулося 15885 млрд дол., хоча в 2009 р. спостерігався вплив світової фінансової кризи, коли відтік склав 2 218 млрд. доларів.

З 2011 по 2013 роки відтік капіталу знову збільшився і досяг пікового значення в 50705 млрд. доларів у 2013 році на який припадає «Революція гідності». 2014 рік приніс Україні Російську анексію Криму та початок воєнного конфлікту на Сході країни, з цього періоду відтік капіталу залишився на позитивному рівні. Наприклад, у 2015 році відтік склав 22 492 млрд доларів, а у 2016 році – 24 988 млрд доларів. Всього 2014 по 2020 роки відтік капіталу склав 159936 млрд дол.

Відтік капіталу, особливо в контексті офшорних фінансових операцій, несе в собі низку суттєвих ризиків для національної економіки[17]:

1. Економічні ризики.
– зменшення інвестиційного потенціалу;
– зменшення податкових надходжень;
– погіршення платіжного балансу.
2. Фінансові ризики.
– збільшення вартості залучення капіталу;
– посилення фінансової нестабільності.
3. Політичні та соціальні ризики.
– зниження довіри до державних інститутів;
– зростання нерівності.

Відтік капіталу за кордон призводить до зниження доступного для внутрішніх інвестицій ресурсу, обмежуючи можливості фінансування інфраструктурних проєктів, розвиток малих і середніх підприємств та інноваційних програм. Як наслідок, економічне зростання країни сповільнюється, а темпи створення нових робочих місць знижуються, переводячи свої капітали в офшори компанії та фізичні особи наносять колосальну шкоду державі, яка втрачає значну частину податкових надходжень, що негативно впливає на здатність уряду фінансувати

[16]1991–2024 Ukraine's Struggle for Independence in Russia's Shadow. URL: https://www.cfr.org/timeline/ukraines-struggle-independence-russias-shadow

[17] Damgaard, Ja., Elkjaer, T., Johannesen N. Piercing the veil. IMF. June 2018. URL: http://surl.li/umzho

соціальні програми, освіту, охорону здоров'я та інші критичні сектори економіки.

Також відтік капіталу спричиняє погіршення платіжного балансу країни, оскільки кошти, які могли б бути інвестовані всередині країни, виводяться за кордон, що може призвести до дефіциту платіжного балансу та сприяти знеціненню національної валюти, що, в свою чергу, впливає на інфляцію та купівельну спроможність населення.

Країни, які стикаються зі значним відтоком капіталу, змушені залучати кошти з зовнішніх джерел за вищими ставками через збільшені ризики інвестування, що підвищує вартість запозичень для уряду та приватного сектору, ускладнюючи фінансування проектів та утримання фінансової стабільності. Відтік капіталу може призвести до дестабілізації національної фінансової системи. Раптове або значне вилучення капіталу може спричинити кризу ліквідності у банківському секторі та змусити фінансові установи вдатися до надзвичайних заходів для забезпечення своїх зобов'язань.

Також відтік капіталу часто сприймається як ознака недовіри до національної економіки та політики уряду, що може підривати довіру населення до фінансових інститутів та урядових органів, знижуючи соціальну стабільність та підриваючи політичну легітимність. Відтік капіталу часто здійснюється найбагатшими прошарками суспільства, що дозволяє їм уникати сплати податків і зберігати свої активи в офшорних зонах, що посилює соціальну нерівність, оскільки основний податковий тягар лягає на середній та низький класи, які не мають доступу до таких можливостей.

Вище зазначені ризики вимагають від уряду України здійснення ефективної політики для запобігання відтоку капіталу, зокрема, посилення фінансового контролю, вдосконалення податкового законодавства та міжнародної співпраці у сфері боротьби з ухиленням від сплати податків.

ВИСНОВКИ

Офшорна банківська сфера є важливим елементом глобальної фінансової системи, де банківські установи надають фінансові послуги клієнтам з різних країн за вигідними умовами. Офшорні банки зареєстровані в країнах, які вирізняються лояльною податковою політикою та сприятливими умовами для залучення міжнародного бізнесу, забезпечуючи зберігання коштів, міжнародні платежі, кредитування, інвестиції та фінансовий консалтинг, дозволяючи клієнтам оптимізувати податкові навантаження, знизити ризики та забезпечити конфіденційність фінансових операцій.

Основними економічними функціями офшорних банків є оптимізація податків, забезпечення захисту активів, підтримка міжнародної торгівлі та інвестицій, управління активами та капіталом, забезпечення конфіденційності, підтримка ліквідності та розвиток фінансових інновацій, дозволяють фізичним і юридичним особам зменшити податкові зобов'язання через використання податкових пільг, що діють в офшорних юрисдикціях, і захистити активи від конфіскації, судових позовів та інших юридичних ризиків.

Офшорна банківська діяльність суттєво впливає на фінансову систему України, визначаючи особливості руху капіталу, податкової політики та загального рівня фінансової прозорості. Відтік капіталу, зменшення податкових надходжень та порушення фінансової рівноваги є основними наслідками діяльності офшорних банків. Українські компанії та фізичні особи використовують офшорні юрисдикції для уникнення високих податкових зобов'язань, що призводить до значних втрат для національної економіки, що зменшує обсяги інвестицій у внутрішній розвиток, негативно впливає на економічне зростання та створення робочих місць.

Використання офшорних банків також підвищує фінансові ризики та нестабільність національної фінансової системи через складні фінансові схеми, які ускладнюють моніторинг і контроль за фінансовими потоками, що збільшує ризик відмивання коштів та інших фінансових злочинів, що може призвести до погіршення міжнародного іміджу України та обмеження доступу до глобальних фінансових ринків.

Динаміка відтоку капіталу України в транскордонні фінансові центри з 2000 по 2020 рр. показує коливання та зміни в обсязі капіталу, що вилучається з країни. Основними чинниками відтоку є політична нестабільність, корупція та фінансові кризи. З 2000 по 2004 рр. відтік капіталу зростав через політичну нестабільність та високий рівень корумпованості влади. Після «Помаранчевої революції» 2004 р. відбулося повернення капіталу, хоча в 2009 р. спостерігався вплив світової фінансової кризи. З 2011 по 2013 рр. відтік капіталу знову збільшився, досягши піку у 2013 р. через «Революцію гідності». Відтоді, відтік капіталу залишився на високому рівні через анексію Криму росією та повномасштабне вторгнення в 2022 р.

Для зменшення негативного впливу офшорної банківської діяльності на економіку України необхідно запровадження жорсткішого контролю за фінансовими потоками, вдосконалення податкового законодавства та посилення міжнародної співпраці у боротьбі з фінансовими злочинами.

Загалом, аналізуючи динаміку відтоку капіталу України в транскордонних фінансових центрах з 2000 по 2020 рр., можна

відзначити коливання в обсязі капіталу, що покидає країну. Спостерігалися періоди зі збільшенням відтоку капіталу, а також періоди зі зниженням або навіть позитивними значеннями. Тренд відтоку капіталу був під впливом додаткових економічними, політичними та соціальними факторами, які впливають на інвестиційний клімат та довіру до фінансової системи країни.

АНОТАЦІЯ

У статті досліджується вплив офшорної банківської сфери на економіку України, визначаючи особливості руху капіталу, податкової політики та загального рівня фінансової прозорості. Автори аналізують основні економічні функції офшорних банків, включаючи оптимізацію податків, захист активів, підтримку міжнародної торгівлі та інвестицій, управління активами, забезпечення конфіденційності та розвиток фінансових інновацій. Дослідження показує, що офшорна банківська діяльність призводить до значного відтоку капіталу з України, зменшення податкових надходжень та порушення фінансової рівноваги. Відтік капіталу ускладнює моніторинг і контроль за фінансовими потоками, підвищуючи ризик відмивання коштів та інших фінансових злочинів. У статті також розглядається динаміка відтоку капіталу з України в транскордонні фінансові центри з 2000 по 2020 рр., акцентуючи на ключових економічних та політичних чинниках. Результати дослідження вказують на необхідність посилення контролю за фінансовими потоками, вдосконалення податкового законодавства та посилення міжнародної співпраці у боротьбі з фінансовими злочинами для мінімізації негативного впливу офшорної банківської діяльності на економіку України.

Література

1. BIS international banking. URL: https://www.bis.org/index.htm
2. Statistical release: BIS international banking statistics and global liquidity indicators at end-June 2023. URL: https://www.bis.org/statistics/rppb2310.pdf
3. Banking Barometer 2023 Economic trends in the Swiss banking industry. URL: http://surl.li/umyni
4. Errico, M.L., & Borrero, M.A.M. Офшорний банкінг: аналіз мікро- та макропруденційних проблем. Міжнародний Валютний Фонд. 1999.
5. Андерсен, Дж. Дж., Йоганнесен, Н., і Рейкерс, Б. Захоплення іноземної допомоги елітою: докази з офшорних банківських рахунків. *Journal of Political Economy*. 2022. № 130 (2). С. 388–425.

6. Квав, Е. Закон і практика офшорної банківської та фінансової діяльності. Bloomsbury Publishing USA. 1996.

7. Аміні, М.М. Короткий огляд офшорних банківських і фінансових злочинів. *American Journal of Humanities and Social Sciences Research*. 2020. № 4 (5). С. 289–293.

8. Binder, A. Offshore finance and state power. Oxford University Press. 2023.

9. Musial, W., Spitsen, P., Duffy, P., Beiter, P., Shields, M., Mulas Hernando, D., & Sathish, S. Offshore Wind Market Report: 2023 Edition (No. NREL/TP-5000-87232). National Renewable Energy Laboratory (NREL), Golden, CO (United States). 2023.

10. Регулятивний потенціал фінансового ринку в умовах глобальних викликів : [монографія] / за заг. ред. д.е.н., професора С. В. Онишко. Ірпінь : Видавництво Національного університету ДПС України. 2016. 452 с. (Серія «Податкова та митна справа в Україні», т. 45). URL: http://surl.li/umyuk

11. Карлін М. І., Івашко О. А. Інвестиційні офшори : навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк. 2017. 292 с. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/153587102.pdf.

12. Розширено перелік держав, віднесених до офшорних зон. URL: https://zt.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/print-478425.html.

13. Карлін М. І., Борисюк О. В. Фінансові офшори : навч. посіб. для студ. ВНЗ III–IV рівнів акредитації. Луцьк : Вежа-Друк. 2016. 240 с. URL: http://surl.li/umyvr

14. Самусевич Я. В., Височина А. В. Зарубіжні практики оцінювання обсягів виведення капіталу: методологічний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 21, ч. 2. С. 81–85. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/21_2_2018ua/18.pdf.

15. Casella, B., Borga, M., Wacker, K.M. Measuring Multinational Production with Foreign Direct Investment Statistics: Recent Trends, Challenges, and Developments. International Monetary Fund. June 2023. P. 1–32.

16. 1991 – 2024 Ukraine's Struggle for Independence in Russia's Shadow. URL: https://www.cfr.org/timeline/ukraines-struggle-independence-russias-shadow

17. Damgaard, J., Elkjaer, T., Johannesen, N. Piercing the veil. IMF. June 2018. URL: http://surl.li/umzho

Information about the authors:
Viktoriia Petrenko
Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Accounting,
Finance and Entrepreneurship,
Kherson State University
14, Shevchenko Str., Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine
Alla Karnaushenko
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Entrepreneurship,
Accounting and Finance,
Kherson State Agrarian and Economic University
5/2, University Avenue, Kropyvnytskyi, 25031, Ukraine